

Bylos, kuriose Vyriausybė pateikė vienašalę deklaraciją

1. **Jankauskas prieš Lietuvą** (peticijos Nr. 21978/07), 2011-12-06,
2. **D.P. prieš Lietuvą** (peticijos Nr. 27920/08), 2013-10-22.

Jankauskas prieš Lietuvą (peticijos Nr. 21978/07), 2011 12 06

Atsižvelgęs į Vyriausybės pateiktą vienašalę deklaraciją ir remdamasis Konvencijos 37 straipsnio 1 dalies c punktu, Teismas išbraukė iš bylų sąrašo peticijos dalį, susijusią su skundais pagal Konvencijos 3 ir 8 straipsnius (kankinimo uždraudimas ir teisė į privataus gyvenimo gerbimą) dėl kalinimo Šiaulių tardymo izoliatoriuje sąlygų bei susirašinėjimo su Teismu cenzūros. Kiti skundai paskelbti nepriimtinais.

Tai pirmasis Teismo nutarimas byloje prieš Lietuvą, kuriuo peticija išbraukta iš bylų sąrašo atsižvelgus į vienašalę deklaraciją. Pastebėtina, kad ir Teismas, ir Europos Taryba skatina taikių susitarimų sudarymą ir vienašalių deklaracijų teikimą (nepavykus susitarti taikiai), ir pastaruoju metu valstybės, Europos Tarybos narės, vis dažniau taiko tokią praktiką.

Skirtingai nei taikūs susitarimai, vienašalės deklaracijos tiesiogiai Konvencijoje nėra įtvirtintos, jų pateikimo galimybė kyla iš Teismo praktikos. Teismas pirmą kartą vienašalių deklaracijų klausimą nagrinėjo byloje *Tahsin Acar prieš Turkiją* (peticijos Nr. 26307/95, 2003 m. gegužės 6 d. Didžiosios kolegijos sprendimas), kurioje nurodė, kad tam tikromis aplinkybėmis, remiantis vienašale deklaracija, byla galima išbraukti pagal Konvencijos 37 straipsnio 1 dalies c punktą (kuriame numatyta, kad Teismas gali išbraukti bylą iš sąrašo bet kurioje proceso stadijoje, jei nėra pagrindo toliau tirti peticijos), net jei pareiškėjas pageidauja tęsti jos nagrinėjimą. Teismas taip pat nurodė kriterijus, į kuriuos yra atsižvelgiama, sprendžiant, ar nėra būtina tęsti bylos nagrinėjimą dėl pagarbos žmogaus teisėms. Vertinama, ar byloje keliami klausimai jau yra nagrinėti Teismo praktikoje, ar valstybė aiškiai pripažįsta Konvencijos pažeidimą, ar šalys neginčija bylos faktų; taip pat vertinamos bendrosios panašių pažeidimų prevencijos priemonės, kurių valstybė jau yra ėmusi arba įsipareigoja imtis, bei valstybės įsipareigojimai atlyginti pareiškėjo patirtą žalą ir bylinėjimosi išlaidas ir, jei tai įmanoma, imtis kitų individualių priemonių siekiant atitaisyti pažeidimo padarinius.

Vienašalės deklaracijos sąlygoms buvo pritarta 2011 m. rugpjūčio 31 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1039 „Dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos *Jankauskas prieš Lietuvą*“. Deklaracijoje pripažinta, kad šios bylos aplinkybėmis pareiškėjo kalinimo sąlygos neatitiko Konvencijos 3 straipsnio reikalavimų dėl tardymo izoliatoriaus perpildymo ir sanitarinių sąlygų, taip pat kad pareiškėjo susirašinėjimo su Teismu cenzūravimas neatitiko Konvencijos 8 straipsnio garantijų. Atkreiptinas dėmesys, kad perduodamas šią peticiją Vyriausybei Teismas nurodė savo 2005 m. balandžio 7 d. sprendimą *Karalevičius prieš Lietuvą* (Nr. 53254/99), kuriuo *inter alia* buvo konstatuoti Konvencijos 3 ir 8 straipsnių pažeidimai dėl kalinimo sąlygų ir susirašinėjimo su Teismu cenzūravimo toje pačioje kardomojo kalinimo institucijoje bei panašiu laikotarpiu, kaip ir Jankausko byloje. Primintina, kad R. Jankauskas buvo kalinamas Šiaulių tardymo izoliatoriuje 1999–2001 m., iš viso 2 metus ir 7 mėnesius (V. Karalevičius buvo kalinamas 1997–2000 m.). Nustatyta, kad vidutiniškai R. Jankauskui tekęs gyvenamasis plotas neatitiko nei Lietuvos teisės aktų reikalavimų, nei Teismo praktikoje suformuluotų kriterijų (Teismas pripažįsta, kad tam tikrais atvejais kalinimo sąlygos, kai kalinamajam tenka itin mažas gyvenamasis plotas, savaime gali lemti pažeidimo nustatymą). Iki 2000 m. įsigaliojusių Kardomojo kalinimo įstatymo pakeitimų galėjo būti cenzūruojami ir Teismui adresuoti kalinamųjų laišškai. Teismas yra konstatavęs Konvencijos pažeidimus dėl kalinimo tardymo izoliatoriuose sąlygų bei susirašinėjimo su Teismu cenzūros ir kitose – *Savenkovo* (Nr. 871/02, 2008-11-18), *Valašino* (Nr. 44558/98, 2001-07-24) bei *Puzino* (Nr.

44800/98, 2002-03-14) bylose prieš Lietuvą. Taigi Teismo praktika *Jankausko* byloje keliamais klausimais buvo aiški.

Pagal vienašalę deklaraciją Vyriausybė taip pat įsipareigojo sumokėti pareiškėjui 5 000 eurų kompensaciją, kuri apima bet kokią patirtą turtinę ar neturtinę žalą ir išlaidas.

Pareiškėjas, buvęs teisėsaugos pareigūnas, taip pat skundėsi, kad buvo kalinamas kartu su jau teistais asmenimis, tačiau Teismas šį skundą pripažino nepriimtiniu dėl vidaus teisinių gynybos priemonių nepanaudojimo pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 ir 4 dalis. Taip pat pareiškėjas teigė, kad tardymo izoliatoriuje jam nebuvo suteikta tinkama sveikatos priežiūra; jis skundėsi ir dėl to, kad jo asmens kratą atliko moteris pareigūnė. Atsižvelgęs į jam pateiktus dokumentus ir Lietuvos institucijų bei teismų sprendimus, Teismas nusprendė, kad minėti skundai yra nepagrįsti ir Konvencija ar jos protokolai nebuvo pažeisti, todėl šią peticijos dalį atmetė kaip aiškiai nepagrįstą pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

D.P. prieš Lietuvą (peticijos Nr. 27920/08), 2013 10 22

2013 m. lapkričio 14 d. raštu Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – Teismas) pranešė, kad spalio 22 d. priėmė nutarimą byloje *D.P. prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 27920/08). Atsižvelgęs į Vyriausybės pateiktą vienašalę deklaraciją ir remdamasis Konvencijos 37 straipsnio 1 dalies c punktu, Teismas išbraukė šią peticiją iš nagrinėjamų bylų sąrašo. Tai antrasis atvejis, kai Teismas vienašalės deklaracijos pagrindu išbraukė bylą prieš Lietuvą iš Teisme nagrinėjamų bylų sąrašo).

Pareiškėja D.P. Teismui skundėsi, kad baudžiamasis procesas dėl jos buvusio sutuoktinio A.P. smurto prieš ją ir mažamečius vaikus buvo vilkinamas, todėl suėjo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminai, ir jos buvęs sutuoktinis nebuvo nubaustas. Peticija pateikta 2008 m., vėliau pareiškėja informavo Teismą apie tai, kad jos sūnus R.P. nusižudė, jos teigimu, tai nebūtų nutikę, jei teisėsaugos institucijos nebūtų vilkinę baudžiamosios bylos nagrinėjimą. Pareiškėja taip pat teigė, kad 8 metus vaikai nuolat buvo kviečiami į teismo posėdžius, nepaisant to, kad jau buvo apklausti ikiteisminio tyrimo metu. Taigi „vaikai užaugo teismuose“, o nepasiektas teisingumas juos dar labiau žlugdė, nors jie (kaip ir ji) ir taip patyrė tėvo fizinį ir psichologinį smurtą. Nors pareiškėja savo peticijoje rėmėsi Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą), Teismas, perduodamas bylą Vyriausybei (2012 m.), suformulavo klausimus pagal Konvencijos 3 (kankinimų uždraudimas) ir 8 (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) straipsnius.

Remiantis Teismo praktika valstybei pagal Konvenciją kyla pozityvi pareiga imtis priemonių užtikrinti veiksmingą asmens skundų dėl patirto smurto tyrimą ir kaltų asmenų nubaudimą. Valstybė visų pirma turi pareigą numatyti atsakomybę už asmens fizinės neliečiamybės pažeidimus ir sukurti veiksmingus baudžiamosios teisės mechanizmus tokio elgesio prevencijai, nuslopinimui bei nubaudimui už jį. Valstybės pozityvi pareiga reikalauja, kad baudžiamoji teisė asmeniui užtikrintų praktinę ir veiksmingą apsaugą dėl patirto Konvencija draudžiamo elgesio. Procesas privalo būti nešališkas, nepriklausomas ir nevilkinamas, valstybės institucijos privalo veikti stropiai ir kruopščiai, valstybė turi pareigą patraukti atsakomybėn pažeidėjus ir užtikrinti, kad Konvencija draudžiamas elgesys neliktų nubaustas.

2013 m. sausį pateiktose pastabose dėl peticijos priimtimumo ir bylos esmės Vyriausybė laikėsi pozicijos, kad peticija nepriimtina dėl vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimo ir dėl to, kad dėl užsitęsusių teismo proceso trukmės iš dalies buvo atsakinga ir pati pareiškėja, tačiau 2013 m. kovo 26 d. Teismui priėmus sprendimą panašioje byloje *Valiulienė prieš Lietuvą* Vyriausybė nutarė teikti Teismui vienašalę deklaraciją. Valiulienės byloje Teismas konstatavo Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą ir priteisė pareiškėjai 5 000 eurų neturtinei žalai atlyginti dėl lengvesnių, kaip *D.P.* byloje, faktinių aplinkybių.

Atsižvelgdama į šios bylos aplinkybes, sprendimą *Valiulienės* byloje, taip pat į naujausią Teismo praktiką panašiose bylose prieš kitas valstybes, Vyriausybė 2013 m. rugsėjo mėnesį pateikė

Teismui vienašalę deklaraciją, kuria pripažino Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą, įsipareigojo sumokėti pareiškėjai 6 000 eurų neturtinei žalai atlyginti bei pagrįstas teises išlaidas, kurias priteistų Teismas. Be to, Vyriausybė įsipareigojo imtis priemonių užkirsti kelią panašioms pažeidimams ateityje.

Teismas, įvertinęs bylos aplinkybes, atsižvelgdamas į savo praktiką panašiose bylose bei Vyriausybės įsipareigojimus, vienašalės deklaracijos pagrindu nutarė išbraukti peticiją iš nagrinėjamų bylų sąrašo.